

k systému a „mechanizmu“ socialistickej demokracie v tomto období. Prekonať a do dôsledkov odstrániť všetky pozostatky deformácií možno iba tak, že sa odhalí a odstráni ich skutočná podstata a zdroje. V opačnom prípade hrozí nebezpečenstvo, že v boji proti nim upadneme do moralizujúcich postulátov, „nezneužívať“, „nepoškvrniť čítotu revolúcie“ a pod. Skutočné zdroje a príčiny deformácií by ostali pritom nedotknuté a tým aj trvalé nebezpečenstvo recidívy deformácií. Uvedená pripomienka nezmenšuje prínos M. Kusého pre poznanie konkrétnych prejavov deformácií v rozličných oblastiach života spoločnosti.

V práci sa vyskytuje niekoľko chýb a skomolenín, ktoré mohli uniknúť iba nepozornému (či neskusnému?) zodpovednému redaktorovi. Týka sa to najmä záveru, kde napr. namiesto „mimoekonomických zásahov“ sa objavujú akési mikroekonomické zásahy“, (207) namiesto „dištancovať“, „diferencovať“ (213), a pod., čo mení a skresluje celkový zmysel viet. Zodpovední redaktori neuverejnili pritom ani errata. Z hľadiska určenia a predpo-

kladaneho širokého okruhu čitateľov, prácu by vhodne doplnil slovníček vysvetľujúci niektoré použité cudzie slová a menej známe filozofické termíny.

Práca M. Kusého, *Filozofia politiky* rieši zložité a aktuálne otázky súčasnosti. Populárny zrozumiteľný výklad nie je v knihe na úkor odbornej, teoretickej stránky. Autor sa neobjímá dotýka pálčivých a „chúlostivých“ otázok našej súčasnosti. Na jednotlivé časti práce uverejnené v časopisoch výstražne sa zdvíhali ukazovávky a nechýbalo ani „pohoršenie trafených“ a obvinenia z rozličných izmov. Napredujúci obrodný proces u nás dopel do štádia, keď je rozbor týchto otázok prirodzený, samozrejímavý. K dosiahnutiu tohto štádia prispeli určite aj práce, medzi ktoré sa radí aj Kusého *Filozofia politiky*.

Autor predkladá prácu čitateľom ako čiastkový príspevok filozofa do diskusie o súčasných otázkach riadenia spoločnosti. Je to príspevok hodnotný, seriózny, zasluhujúci pozornosť odborníkov aj širokej obce čitateľov.

František Vartík

NOVÝ POKUS O MARXISTICKÚ FILOZOFIU PRÍRODNÝCH VIED

Nadpis našej recenzie je síce len sčasti výstižný, ale táto „časť“ je v reláciách vývinu marxistickej filozofie — ako ukážeme — taká dôležitá, že ho nemožno považovať tak celkom za nadsádzku. Názory autorov novej knihy o filozofii prírodných vied, ktorá má v podstate zhrňujúci a popularizátorský charakter, ale ktorej nechýba hĺbka (veď tieto prívlastky sa nevycludujú, skôr naopak), sú v mnohom smere také nové a v svojej novosti provokujúco plodné, že miestami sme v pokušení vidieť v tejto knihe definitívnu bodku za tým prístupom k prírodným vedám, ktorý sa v marxistickej filozofii udo-

mácnil po dlhé predchádzajúce roky. Treba však už tu povedať, že s definitívou bude ešte treba počkať, pretože kniha nerieši niektoré principiálne problémy filozofie prírodných vied ako špecifickej oblasti filozofického bádania.

Podmienkou pre vznik tejto knihy¹ nemohlo byť len nové ponímanie poslania filozofie, jej zmyslu a štýlu vedeckej prá-

¹ L. B. Baženov, K. E. Morozov, M. S. Sluckij, *Filosofija jestestvoznaniija*, Moskva 1966, 413 strán. (Poznamenávame, že viac ako dve tretiny knihy sú dielom prvého z trojice autorov.)

ce, zbavené akýchkoľvek aprioristicko-apologetických prvkov, ale aj — a to sa pri riešení konkrétnych otázok prejavuje najmarkantnejšie — nahromadenie značného počtu perspektívnych čiastkových výsledkov filozofického výskumu v oblasti filozofie prírodných vied. Kto pozorne a nepredpojaté sledoval časopisecké štúdie i knižné práce sovietskych filozofov, zapodievajúcich sa touto tematikou, i niektoré filozofické vystúpenia významných sovietskych prírodovedcov (v ktorých sa často o názoroch určitého druhu filozofov nehovorilo príliš lichotivo), musel zistiť, že sa tu vytvárajú predpoklady pre toto nové ponímanie a smerujú k syntéze. Nazvať recenzovanú knihu syntézou síce nemožno, ale tak isto v nej nemožno nevidieť viaceré základné črty, ktoré musí mať predpokladané nové syntetizujúce dielo. Nemožno tiež nezbadáť, že v nejednej otázke kriticky prekonáva skryté slabiny aj niektorých nekonvenčných a progresívnych názorov, sformulovaných sovietskymi, prípadne inými marxistickými autormi. Práve z týchto hľadísk sa nad ňou mienime zamyslieť.

Predovšetkým nás zaujíma hneď prvá kapitola knihy, ktorá vymedzuje chápanie vzťahu filozofie a prírodných vied. Zmysel pre realitu a trpezivosť prístupu k otázke možno vypozerovať z prvých riadkov tejto kapitoly, kde sa v priamom protiklade k mnohokrát autoritatívne opakovanej a sofisticky „argumentovanej“ téze o tom, že bez filozofie sa nezaobíde ani jeden prírodovedec, formuluje prosté konštatovanie, dôkazom pravdivosti ktorého je potom celá kniha: Fyzik, inžinier, či lekár môžu celkom úspešne riešiť svoje problémy bez filozofie. To však neznamená, že ich vedné disciplíny ako celky sa nevyvíjajú v úzkej súvislosti s filozofiou. Isteže, nie je to objav, ale koľko času muselo prejsť, aby sa upustilo od vnucovania filozofie ako podmienky sine qua non pre prácu aj úzko špecializovaných prírodovedcov, aby sa prestali usporiadať konferencie, kde sa celkom vážne pred-

nášali neslýchané triviálnosti povedzme na tému „Dialektický materializmus v práci technológa“ a podobne.² Recenzovaná kniha argumentuje, i keď príliš stručne, principiálnu spätosť teoretických oblastí prírodných vied s filozofiou, ale polemicky mieri proti takýmto vulgarizujúcim tendenciám.

Tento postoj umožňuje autorovi kapitoly na jednej strane sformulovať viacero myšlienok, ktoré kde-komu boli a ešte aj sú tabu alebo „revizionizmom“. Medzi ne patrí jednoznačné odmietnutie predstavy, že „našej filozofii je vždy všetko zrejmé“, a tiež „snahy o absolutizáciu čiastkových poznatkov a tvrdení, monopólu na jedine správne riešenie v ktorejkoľvek oblasti poznania“ (15). Ďalej, pozastavenie sa nad „nepochopením špecifických úloh kritiky idealizmu v prírodovede“ a najmä nad nerozlišovaním medzi filozofickými a prírodovedeckými názormi a tvrdeniami vedca, s čím úzko súvisí otvorené odmietnutie tzv. filozofických diskusií (o knihe G. F. Alexandrova r. 1947, na zasadaní VASCHNIL r. 1948, diskusií o otázkach jazykovedy r. 1950, na pavlovovskom zasadnutí r. 1950), čo autor označuje ako „administrovanie a nekvalifikované zasahovanie do vedeckých sporov“ (18). Spoločným menovateľom týchto postupov je nepochopenie toho, že filozofia nemôže predpisovať prírodovede, a že „snaha stáť na správnom filozofickom stanovisku nestačí na to, aby si daktó nárokoval na konkrétnu odpoveď v zložitých a sporných otázkach prírodných vied“ (16).

Na druhej strane sa však v tejto úvodnej kapitole stretávame s formuláciami, ktoré sa zdajú byť zbytočne polovičatými a do určitej miery znehodnocujú prieboj-

² Pozri napr.: *Marxisticko-leninskou ideovou a stranickou stranou proti kozmopolitizmu a objektivismu vo vede*. (Sborník z ideologickej konferencie v Brne, Praha 1952.) Čitateľ tu — a nielen tu — nájde toľko bizarných „aplikácií“ marxistickej filozofie v prírodných vedách, koľko sa mu len zažiada.

nosť už uvedených názorov. Po prvé, je to postoj k otázke metodologického dosahu idealistickej filozofie pre prírodné vedy. Autor tu očividne zaváhal, keď tvrdí, „že vo všeobecnosti akákoľvek filozofická teória má metodologický význam, avšak len marxisticko-leninská filozofia vystupuje v úlohe dôsledne³ vedeckej metodológie.“ (19). Táto téza má aspoň dva základné nedostatky: Predovšetkým, nediferencuje sa medzi rôznymi idealistickými filozofiami a pasíva či aktíva ich metodologického pôsobenia vo vedách sa neposudzujú aspoň trochu konkrétne. Prvá časť uvedeného výroku (tvrdenie o metodologickom význame každej filozofie) je potom nič nevraviacou triviálnosťou. A ďalej, slovo „dôsledne“ zväzda k záveru, že autor nepopiera ani *pozitívny* (i keď ohrozený) metodologický význam niektorých nemarxistických filozofických smerov pre prírodné vedy. Ale v takom prípade by nesporne bolo naším aspoň trochu túto myšlienku rozviesť. Treba konštatovať, že aj k niektorým už uvedeným myšlienkam sú pripojené určité „ogovorky“, ktoré im nepridávajú na dôslednosti a priebornosti. To sú však jednotlivosti. Principiálny význam pre celú knihu má nedomyslenie dvoch základných otázok: ponímanie dialektického materializmu ako vedeckej filozofie a obsahu pojmu „filozofické otázky prírodných vied“.

Pokiaľ ide o ponímanie dialektického materializmu, nie je v prvej kapitole jasne sformulované, ale niektoré výroky naznačujú, že sa hlavný dôraz kladie na to, že táto filozofia je bezprostredným záverom z prírodných vied. Svedčí o tom napríklad aj to, že sa tu autoritatívne, bez ďalšej analýzy a poznámok, uvádza Engelsova myšlienka, že sama prírodoveda sa tým, že zovšeobecňuje získané výsledky, stala sústavou materialistického poznania prírody. Z toho sa robí o kúsok ďalej záver, že veda je jednoznačne materialistická a názor, že z nej možno vyvodí tak idealistické, ako aj materialistické závery, sa

označuje za pozitivismus. Ako však s týmto zladať niektoré už spomenuté, nové názory na vzťah vedy a idealizmu? A ďalej, ak je pozitivistickým tvrdenie o filozofickej neutrálnosti vedy, nie je rovnako „pozitivistickým“ — a to s oveľa ďalekosiahlejšími dôsledkami — tvrdenie, že sama veda je filozofiou? Práve takéto ponímanie filozofie bolo zdrojom nesprávne orientovaného sebavedomia marxistickej filozofie, ktoré šarapatilo najmä medzi sovietskymi filozofmi, spôsobilo veľa zbytočných konfliktov medzi prírodovedcami a filozofmi a viedlo k stagnácii filozofie prírodných vied i k nezaslúženej diskreditácii dialektického materializmu medzi vedcami. Ako je možné, že recenzovaná kniha, hoci sa nielen v úvodnej kapitole, ktorá má viac-menej programový charakter, ale aj pri konkrétnych analýzach vcelku verne drží tejto koncepcie, prináša napriek tomu spomenuté pozitívne hľadiská a postoje? Je to tak jedine preto, že autorom je vzdialený každý schematicus, že uvažujú celú mnohotvárnosť vedeckých riešení toho-ktorého všeobecného teoretického problému bez aprioristického vyzdvihovania niektorých z nich a tam, kde veda sama je na pochybnosti, zdržujú sa aj oni definitívneho záveru a ponechávajú priestor pre viacero alternatív. Avšak tieto pozitívne črty prístupu autorov ku konkrétnym otázkam neznižujú podľa nášho náhľadu nebezpečenstvo, vyplývajúce z uvedeného ponímania marxistickej filozofie a poukazujú na nedoriešenosť toho podstatného, totiž problému *špecifčnosti filozofie* voči prírodným vedám (resp. ich najteoretickejším oblastiam).

Pri pokuse o vymedzenie pojmu „filozofické otázky prírodných vied“ sa síce stretávame so slubným určením, že ide o „súhrn všeobecno-teoretických problémov, ktoré vznikajú vo vývine konkrétnych vied a ktoré nemožno riešiť špeciálnymi vedami či ich skupinou“ (21), ale bližšie špecifikovanie toho *filozofického* je priveľmi všeobecné a neurčité. Sú to otázky, píše autor, ktoré súvisia s vysvetlením a) vzťa-

³ Podčiarkol M. Z.

hu hmoty a vedomia, kauzality atď., b) vzťahu subjektu a objektu v procese poznania, s otázkou poznateľnosti sveta. Tieto generálie, ktoré — ako sa to v dejinách marxistickej filozofie už dostatočne ukázalo — možno chápať všelijako, nám veľa nepovedia. Obráťme sa preto k náčrtu niektorých pozoruhodnejších stanovísk, vyslovených v súvislosti s analýzou konkrétnych problémov.

V časti venovanej filozofickým otázkam fyziky, ktorá je najrozsiahlejšia a na ktorú sa táto recenzia obmedzuje,⁴ najslabšou sa nám zdá diskusia o dialekticko-materialistickom ponímaní hmoty, ktorou sa začína rozbor konkrétnych problémov. Autor stojí dôsledne na stanovisku, podľa ktorého tzv. leninská definícia hmoty je vyčerpávajúca a jedine správna, pričom však neprináša v prospech tohto stanoviska ani jeden nový argument. Kritikov nemarxistických i marxistických jednoducho odmieta veľmi skromne rozvedenými replikami na ich názory. V snahe udržať túto definíciu ako nespornú poukazuje sa na to, že nie je čisto gnozeologická, ale že sa v nej vyjadruje „neoddeliteľnosť gnozeologického a ontologického“ (30). To možno pripustiť, ale stále je tu otázka, ako vyjadriť práve špecificky ontologický aspekt pojmu hmoty. Ak sa nám nepodarí toto, potom vlastne niet dialektickomaterialistickej ontológie (túto nahrádzajú najvšeobecnejšie poznatky vied, ako si to myslel Mehring a viacerí ďalší marxisti poengelsovského obdobia, a ako sa to, aj keď poväčšine nie vedome, všeobecne poznímalo v marxizme posledných desaťročí). Tejto ontológii potom tiež chýba centrálny pojem, ktorým má byť pojem hmoty. Nielen to. Leninova formulácia pojmu hmoty, nesporne užitočná v boji s ma-

chizmom a pod., je natoľko nadčasová, že ak by mala byť jedinou a najhlbšou formuláciou, potom by vznikol paradox, že základný pojem dialektickomaterialistickej filozofie, ktorá nástojí na vývine reality i pojmov, by bol postavený principiálne mimo vývinu.

Oveľa pozitívnejšie treba hodnotiť názory, s ktorými sa stretávame tam, kde sa analyzujú niektoré filozofické dôsledky rôznych fyzikálnych teórií, súvisiacich s prírodovedeckou predstavou hmoty a jej štruktúry. Hneď na rozbere pojmu masy (hmotnosti) demonštruje autor silnú stránku celej knihy: vecný, nijakou vopred danou filozofickou schémou neovplyvnený prístup k analýze filozofického významu vedeckých pojmov, zákonov, hypotéz a teórií, a to práve tých, ktoré boli a sú predmetom mnohých pochybných polemík len preto, že aspoň časť polemizujúcich si neujasnili, o čo vlastne ide. Autor správne odmieta stotožňovanie pojmu masy s pojmom hmoty a ďalšie podobné simplifikácie. Správne tiež zdôrazňuje, že sa nesmie stotožňovať filozofický princíp nezničiteľnosti hmoty a pohybu s prírodovedeckými zákonmi zachovania, ale nezaobráa sa otázkou, aký je medzi nimi vzťah a ani otázkou — ktorá je tu základná — čo treba vlastne pod týmto filozofickým princípom rozumiť a v čom je jeho *filozofická* špecifickosť.

Pri analýze štruktúry hmoty zastavuje sa autor najskôr pri otázke pretržitosti a nepretržitosti a najmä filozofického zmyslu kvantovej povahy mikrosvetu. Protirečenie medzi vlnou a korpuskulou je podľa neho makroskopickým odzrkadlením reálnych vlastností mikroobjektu, pričom tento je niečím tretím. My ho môžeme opísať iba „dialektickým jazykom komplementarity“, čiže jednoty protirečení. Autor polemizuje s odmietnutím princípu komplementarity, čo treba len privítať, pretože podľa nášho názoru komplementarita je určitým druhom protirečenia a je načase, aby marxistická filozofia namiesto univerzálneho termínu „protirečenie“ začala

⁴ Okrem filozofických otázok fyziky zaoberajú sa autori aj filozofickými otázkami matematiky a kybernetiky. Vydavateľstvo súčasne v anotácii upozorňuje, že sa pripravuje druhý diel, ktorý má byť venovaný filozofickým otázkam biológie, chémie, geológie a ďalších vied.

diferencovať medzi rôznymi, navzájom odlišnými druhmi protirečenia, a tak sa podstatnejšie priblížila zložitosti reality i poznania.

V tejto súvislosti sú sformulované aj niektoré myšlienky o ontológii. Autor správne polemizuje s tým, že príklady protirečení, uvádzané v učebniciach (napríklad záporný a kladný náboj, asimilácia a disimilácia atď.) sa berú výlučne z oblastí, kde je možná názorná predstava, čím sa vylučuje podiel poznania na tvorbe protirečení všeobecne. Nechápeme však dobre, prečo túto rovinu názornosti označuje za „čisto ontologickú“, keď ide vlastne o rovinu empirie, a teda o fenomenologickú rovinu. Ak však máme na pamäti tento význam pojmu „ontologický“, ktorý mu autor dáva, musíme s uznaním zaznamenať formuláciu zo str. 69: „Nemôžu jestvovať „čisto ontologické“ charakteristiky, ktoré by opisovali reálny svet bez toho, že by brali do úvahy akty poznania tohto sveta. Práve tak je zrejme, že nemôže jestvovať ani poznanie ako výlučne subjektívna činnosť človeka, ktorú by bolo možné pochopiť bez ohľadu na objektívny obsah poznania“. Tu niekde naozaj problém ontológie začína, žiaľ, kniha ostáva len pri tomto náznaku.

V kapitole o pohybe sa niekoľkokrát demonštruje uvážlivý postoj autorov k polemike s ideovými odporcami. Tak pri kritike Diracových čiste fenomenologických názorov na pohyb sa namiesto obligátneho totálneho odmietnutia stretávame so serióznym rozborom toho, v čom má Dirac pravdu, a v čom nie. Rovnako seriózne sa pristupuje aj k otázke pozitívnych a negatívnych čŕt energetizmu. Pokiaľ ide o otázku klasifikácie foriem pohybu, autor ju zrejme ešte nepovažuje za zrelú pre definitívne riešenie. Naozaj pozoruhodné sú myšlienky o vzťahu foriem pohybu a o prejavoch redukcionizmu pri jeho ponímaní. S veľkým zmyslom pre jemné rozlišovanie sa namieta proti tomu, aby sa každý pokus aplikoval na skúmanie základných zákonitostí vyšších foriem pohy-

bu zákonitosti (a s nimi späté metódy) nižších foriem považoval za mechanicizmus (fyzikalizmus a pod.) Neznamená to, že nebezpečenstva mechanicizmu niet, ale v marxistickej literatúre sa veľmi často bilo na poplach proti zdanlivému „mechanicizmu“ na škodu vede i marxistickej filozofii. S týmito úvahami súvisí aj rozlišovanie dvoch aspektov vzťahu vyšších a nižších foriem pohybu, ktoré umožňuje pochopiť tento vzťah v jeho zložitosti. Rozbor konkrétnych problémov spätých s týmto vzťahom (vzťah chémie a biológie a Lysenkove názory, kybernetika a mysliace stroje), i keď dosť kusý, presvedčuje o metodologickej plodnosti základného riešenia.

Kapitola o priestore a čase obširne sumuje všeobecne — fyzikálne predstavy a koncepcie, zahrňujúc do toho aj základné črty ich histórie, pričom špecificky filozofické otázky ostávajú v úzadí. Autor však vyslovuje viacero pozoruhodných názorov na otázky, ktoré, hoci nie sú bezvýhradne filozofickými, stali sa predmetom dlhých diskusií filozofov a filozofujúcich prírodovedcov. Z nich treba spomenúť predovšetkým fundované principiálne odmietnutie dynamickej koncepcie podstaty relativistických efektov, ktorá má viacero zástancov v Sov. sväze i v niektorých iných socialistických krajinách a je viacmenej otvorene namierená proti špeciálnej teórii relativity. Pozornosť si zaslúžia úvahy o základnej úlohe mimoempirických podnetov pri vzniku všeobecnej teórie relativity. Autor priamo polemizuje s názormi, že protirečenie medzi jestvujúcou teóriou a novými empirickými údajmi sú *jediným* zdrojom vzniku nových teórií a zdôrazňujú mimoriadnu úlohu vnútornej logiky vývinu teórie (178).

Už pri rozbere problematiky tepelnej smrti vesmíru ukázal autor, že v názoroch na kozmologické problémy zastáva vzácné pružné stanovisko, i keď v otázke tepelnej smrti vesmíru sa nám nevidí byť celkom korektným (najmä pokiaľ ide o chápanie významu antientropických procesov v polemike s touto hypotézou a tiež o úzke

ponímanie pojmu stacionárnosť). Pri náčrte názoru na otázku nekonečnosti vesmíru sa stretávame s britkou kritikou tých výrokov o tejto otázke, ktoré obsahuje učebnica *Základy marxistickej filozofie* a zaujímavým názorom, že argumenty prvých kritikov dogmatickej koncepcie (menovite sa uvádza akad. A. Kolman) sú iba „vonkajškovo protikladné“ kritizovanej koncepcii, pretože sa v nich podstata pojmu konečnosť a nekonečnosť považuje za úplne jasnú (200—201). Autor sa v podstate prikláňa k známym názorom G. Naana. Úlohu si však uľahčuje tým, že vesmír stotožňuje s jeho známou časťou (s Metagalaxiou), čo je z hľadiska kozmológie pochopiteľné, ale z hľadiska filozofie by bolo treba oprávnenosť tohto postoja bližšie rozobrať a argumentovať (ak pravda, uznávame nejakú špecifickosť filozofie).

Posledná kapitola z tých, čo sú venované otázkam fyziky, kapitola o príčinnosti vcelku neprekračuje názory, ktoré poznáme z viacerých novších knižných a časopisec-

kých štúdií. Zdá sa nám, že polemika s názormi G. A. Svečnikova je miestami dosť umelá, pretože hľadiská autora tejto kapitoly sa nevelmi rozchádzajú s formuláciami Svečnikovými. Pozornosť si zasluži odmietavý postoj k teórii „skrytých parametrov“ v kvantovej mechanike a jeho argumentácia.

Všetko, čo sme uviedli, (čo však nemohlo ani zďaleka obsiahnuť mnohé novátorské myšlienky recenzovanej knihy, ani všetky jej slabiny) poukazuje azda dosť presvedčivo na to, že táto kniha je naozaj závažným a povzbudivým krokom vpred v marxistickej filozofii prírodných vied. Znepokojujúcim tieňom, ktorý leží nielen nad touto knihou, ale nad celou marxistickou filozofiou prírodných vied, je neujasnenosť už spomenutých principiálnych otázok, súvisiacich s definovaním špecifickosti filozofie vzhľadom k prírodným vedám.

Milan Zigo

MARXISTICKÁ KRITIKA DIALEKTICKÉ TEOLÓGIE*

Jestliže se téměř po čtyřech letech vracíme k studii Milana Machovce o tzv. dialektické teologii,¹ činíme tak v přesvědčení,

* Kniha M. Machovca, *O tak zvané „dialektické“ teologii současného protestantismu* vyvolala svojím nekonvenčným, metodologicky priebojným prístupom k ideovým pohybom súčasného kresťanstva živú ozvenu a záujem čitateľov. Na jej význam a prínos sme už upozornili uverejnením recenzie M. Kolárika (Otázky marxistickej filozofie, č. 4, 1963). Machovcovu knihu možno však hodnotiť nielen ako pozoruhodné dielo marxistickej teórie a historiografie náboženstva, ale aj ako praktický čin, ako stelesnenie určitého poňatia v rozvíjajúcom sa dialógu medzi marxizmom a kresťanstvom. Z tohto hľadiska si zasluhuje väčšiu ako len recenzentskú pozornosť. Ak sa k nej

uverejnením príspevku L. Hejdánka znovu vraciame, máme na zreteli tento širší kontext a potrebu ďalej usilovať o osvetlenie povahy spomínanej konfrontácie. Článok L. Hejdánka obsahuje v tomto smere niektoré zaujímavé pohľady a podnety. Súčasne sú tu však, podľa názoru redakcie, niektoré diskutabilné formulácie, ktoré nevystihujú celkom adekvátnu polohu, v akej je želateľné rozvíjať dialóg medzi marxizmom a kresťanstvom (preceňovanie kresťanského modelu človeka, koncepcia odnaboženštného kresťanstva, zrovnoprávnenie hodnoty náboženského a marxistického myšlienkového systému atd.). Redakcia očakáva, že sa k nastolenej problematike vyjadria ďalší odborníci, resp. i sám autor recenzovanej knihy.

Redakcia

¹ O tak zvané „dialektické“ teologii současného protestantismu. Rozpravy ČSAV, řada